

Yeniden Canlanan İpek Yolunda Ekonomik Stratejiler

Prof.Dr. Ahmet Burçin Yereli
Hacettepe Üniversitesi, İ.İ.B.F.
Maliye Bölümü Öğretim Üyesi

1. Giriş

İnsanlık ve ekonomi tarihinin en eski kurumsal yapılarından biri ve belki de en önemlisi İpek Yolu'dur. Çin'den başlayarak Anadolu ve Akdeniz aracılığıyla Avrupa'ya ve Kızıldeniz üzerinden de Afrika'ya kadar uzanan ticaret yollarının genel adı, bu yolar üzerinde ticareti yapılan en önemli ve kıymetli mal olan ipekten esinlenilerek İpek Yolu olarak adlandırılmıştır. İpek bu dönemde sadece ticareti yapılan bir mal değil aynı zamanda bir değişim aracı olarak para yerine de kullanılan önemli bir iktisadi değerdi. Kıymetli maden gibi stoklanıyor, saklanıyordu.

Bazen İpek Yolu bazen de Baharat Yolu olarak adlandırılan bu ticaret yolları üzerinde yer alan yerleşim yerleri zaman içinde giderek önem kazanmış, yeni yerleşim alanları ortaya çıkmış ve bu yolların üzerinde han, hamam, liman, köprü gibi önemli tarihi yapılar ve mekânlar inşa edilmiştir. İpek Yolu sadece bu yolları kullanan tüccarların değil, aynı zamanda doğudan batıya ve batıdan doğuya bilgelerin, orduların, fikirlerin, dinlerin ve kültürlerin de yolu olma özelliğine sahip olmuştur. Afrika'da Mısırlılar ve Avrupa'da Romalılar, Asya'daki Çinliler ve Hindistan ile uzun yıllar bu güzergâhlar üzerinden ticaret yapmışlardır.

Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarını birbirine bağlayan İpek Yolu taşıdığı tarihi önemin yanı sıra, bu yol üzerinde oluşan ticaret kültürünün de simgesi haline gelmiştir. Bu çalışmada İpek Yolu'nun tarihi kimliği ve misyonu dikkate alınarak, günümüzün iktisadi ve ticari anlayışı çerçevesinde Asya, Avrupa ve Afrika ilişkileri değerlendirme konusu yapılacak ve geleceğe ilişkin öngörülerde bulunulacaktır.

2. İpek Yolu'nun Türkler Açısından Stratejik Önemi

İpek Yolu'nun Türkler açısından stratejik önemi tartışmasızdır. Her ne kadar ticaret yollarının genel adı İpek Yolu ise de bu yollarda taşınan ipek, porselen, kâğıt, baharat, kıymetli maden ve değerli taşların taşındıkları yollar boyunca yer alan pazar yerlerinde el değiştirdiği ve bölgesel anlamda bir katma değer sağladığı da bir gerçektir. Yani İpek Yolu,

en doğudan en batıya ipek ticaretini ifade eden basit bir yol değil, kurumsallaşmış bir ticaret kültürünün de genel adıdır. Türkler ise bu yollar üzerinde hem ticaret yapmışlar, hem pazar yerlerini işletmişler, hem de ticareti yapılan kıymetli madenleri istihraç etmişlerdir. Yani doğu-batı eksenindeki ticaret kültürünün önemli yapı taşlarından biri olmuşlardır. Ancak İpek Yolu üzerinde Türklerin rolü sadece bunlardan ibaret değildir.

İpek Yolu üzerinde bin yıldan fazla hâkimiyet kuran Türk devletleri, bu hâkimiyetleri boyunca sadece doğu-batı ticaret yollarının denetimini ve güvenliğini sağlamakla kalmamışlar, ayrıca bu ticaretten önemli gelir elde etmişlerdir. Nitekim coğrafi keşiflerin ve yeni deniz ticaret yolları arayışlarının altında yatan belki de en önemli neden Türklerin 1300'lerden itibaren Anadolu yarımadasını ve boğazları, sonrasında Akdeniz ve Karadeniz'deki liman şehirlerini ve en nihayet 1500'lerin başından itibaren Arap yarımadasını ve Mısır'ı tamamen denetim altına almaları ve Akdeniz'i bir Türk gölü haline getirmeleridir. Bu şekilde Türkler doğu-batı ticaretini karadan ve denizden tamamen kendilerine bağımlı hale getirmişlerdir. Türklerin kendi tarihlerinde, uluslararası siyasette en güçlü oldukları dönem bu dönemdir.

Çinli tüccarlar jonk adı verilen gemiler ile Hindistan ve Arap Yarımadası'na kadar deniz yolunu kullanarak ticaret yapabilmekteydiler. Buradan Akdeniz kıyılarına kadar kara yolu ile devam eden sevkiyat Türklere ciddi bir gelir sağlıyordu. 1514 yılında Çin'e ulaşan ilk Portekizliler deniz yolu üzerinden ticarete önemli bir üstünlük ele geçirdiler. Ancak bunu fazla koruyamadılar ve kısa sürede üstünlüğü İspanyollara bıraktılar. Türkler Akdeniz'de Fransız gemilerine kolaylık sağlayarak (kapitülasyonlar ile) onlara diğer ülkeler karşısında mukayeseli bir üstünlük sunmaya çalışmışlarsa da, Filistin ve Sina'dan sonrasının kara yolu ile devam ettiği bir ticaret yolunun, Ümit Burnu'nu dolaşan gemiler ile yapılan ticarete üstün gelme şansı neredeyse hiç olamamıştır. Portekiz ve İspanyol denizcilerle başlayan ve daha sonra İngiliz ve Hollandalı denizcilerle devam eden yeni rotalar ile birlikte İpek Yolu üzerindeki kara ticareti giderek önemini kaybetmiştir.

Bu dönemde Fransızlara ve bazı başka milletlere Akdeniz ticaretinde kolaylık sağlamak suretiyle uluslararası siyasi ilişkilere yön vermeye çalışan Türkler, bunun yerine Süveyş Kanalı Projesine ağırlık verebilmiş olsalardı durumu tekrar kendi lehlerine çevirebileceklerdi. Maalesef bu projede sadece geç kalınmamış aynı zamanda proje İngilizlere kaptırılmıştır.

Türkler zaman içinde İpek Yolu üzerinde ciddi bir hâkimiyet kurmuşlar ancak zamana yenik düşerek bu hâkimiyetlerini kaybetmişlerdir. Türkler İpek Yolu'na mutlak olarak hâkim oldukları dönemde tarihlerinin en güçlü devletine de sahip olmuşlar ve imparatorluk olarak anılmışlardır. Bu nedenle İpek Yolu Türkler açısından ayrıca stratejik önem taşımaktadır.

3. İpek Yolu ve Ticaret Kültürü

Günümüzde belki de en fazla ihtiyaç duyulan ve en sık konuşulan konular arasında yer alan “kültürler arası diyalog” kavramı aslında yeni bir İpek Yolu anlayışına olan özlemin tezahürüdür. İpek Yolu ticaret kültürünün ve kültürler arası diyalogun tesis edilmesinde binlerce yıl süren önemli bir hizmeti yerine getirmiştir. Ticaret ahlakı ve inançlar arası diyalog üç kıta üzerinde yayılmıştır. Kaşgar dağlarında yer alan Aramice yazılardan, Afrika içlerindeki Yakut totemlerine kadar bugün hala soru işareti taşıyan pek çok bulgu aslında İpek Yolu'nun geçmişine inildikçe anlam bulabilmektedir.

Ticaret kültürü bir uzlaşma kültürüdür. Ticaret yapan toplumlar birbirleri ile çatışmaktan mümkün olduğunca kaçınırlar. Dolayısıyla İpek Yolu uzlaşma kültürünün gelişmesine de katkı sağlamıştır. Ancak İpek Yolu üzerindeki ticaret her zaman yağmacı toplumların tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle İpek Yolu üzerinde hâkimiyet kuran milletler bu yolların güvenliğini de sağlamak mecburiyetinde kalmışlardır. Ancak ticaret yollarından alınan transit geçiş vergileri ile pazar yerlerinden alınan vergiler bu ülkelere ayrı bir zenginlik sağlamıştır.

Ticaret kendine özgü bir kültür oluşturur. Bu kültüre biz ticaret kültürü ya da uzlaşma kültürü diyebiliriz. Uzlaşma kültürü bir arada yaşamının temelini oluşturur ki bu da yerleşik düzen toplumlarının olmazsa olmazıdır. Üretim kültürüne bağlı olarak gelişen ticaret kültürü daha kozmopolit bir toplum yapısının ortaya çıkmasına yol açmış ve bu toplumsal yapı üretim kültürünü destekleyerek sanayi toplumuna geçişte önemli bir rol üstlenmiştir.

Tarihi İpek Yolu üzerindeki ticaret maalesef sanayi devrimine yetişemediği için buralardaki kentlerin çoğu İpek yolunun önemini yitirmesinden sonra çarpık bir yapılaşmanın içerisine girmiş ve deforme olmuştur. Bir kısmı ise tamamen terk edilmiştir.

Son dönemde tarihi İpek Yolu'nu yeniden canlandırmaya yönelik olarak izlenen politikaların içinde bu kentlerin yeniden dönüştürülmesi ve canlandırılması da gündemdedir. Ancak bu politikaların başarılı olabilmesi için ticaretin ve onun uzlaşma kültürünü destekleyici etkilerinin harekete geçirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

4. İpek Yolu Pazarının Ekonomik Büyüklüğü

İpek Yolu Pazarı denildiğinde Asya, Avrupa ve Afrika ülkelerinin bir arada düşünülmesi gerektiği aşikârdır. Üç eski kıtanın toplam nüfusu yaklaşık 5 milyar kişidir. Böylesine büyük bir pazarda bütünleşmenin tam anlamıyla sağlanamamış olması gerçekten üzücüdür. Bunun altında yatan tarihi ve sosyolojik nedenlerin yanında belki de en önemli neden siyasidir. Milletlerin birbirleriyle olan tarihi anlaşmazlıkları üç kıtada iktisadi refahı etkileyen en önemli tehdittir. Ticaretin önündeki engeller toplumların kaynaşmasını engellemekte ve kendini tecrit eden bölgesel ekonomik pazarlar ortaya çıkmaktadır.

Hiç şüphesiz İpek Yolu pazarının geçmiş tarihte olduğu gibi bugün de en önemli ülkesi yaklaşık 1.354.000.000'lük nüfusuyla Çin'dir. Onu 1.260.000.000'lük nüfusuyla Hindistan izlemektedir. Gerek nüfus büyüklüğü ve gerek ekonomik güçleriyle her geçen gün büyüyen bu iki ülke yakın gelecekte sadece İpek Yolu coğrafyasında değil, aynı zamanda dünya genelinde söz sahibi olacak iki ülke konumundadır. Dünya tarihine İpek Yolu önemini kaybettikten sonra dâhil olan Rusya ise 143 milyonluk nüfusuyla bu coğrafyada son dönemde gücünü hissettiren bir bloğun başını çekmektedir. Bu coğrafyanın iktisaden en güçlü bölgesi ise 540 milyonluk nüfusuyla Avrupa Bloğudur. Türkiye 74 milyonluk nüfusuyla konum olarak bu sayılan ülke ve blokların tam ortasında ve geçiş yolunun üzerinde kalmaktadır. Dolayısıyla stratejik olarak son derece önemli bir konuma sahiptir.

Üç eski kıta yer altı kaynakları bakımından son derece zengin olmakla birlikte bu kaynakların kullanımı konusunda adil bir dağılımı sağlayabilmekten uzak kalmıştır. Daha çok zengin Avrupa Bloğu ile Uzak Doğu ülkeleri bu kaynakları geniş çapta tüketebilmekte iken başta Afrika ülkeleri olmak üzere pek çok Arap ülkesi ile Orta Asya ülkeleri bu dağılımda gereken payı almaktan uzaktadır.

Kuzey Amerika Bloğunda yer alan Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada ile Avustralya ve Yeni Zelanda dışarıda tutulursa dünyanın diğer müreffeh ülkelerinin tamamı ile en fakir ülkelerinin tümü bu üç eski kıtada yer almaktadır. Bu tezat bile İpek Yolu'nun önemini kaybetmesinden sonra yaşanan dengesiz ekonomik büyümenin önemli bir göstergesidir. Deniz ticaretini ele geçiren Avrupalı milletler Afrika Kıtasını sömürgeleştirdikleri gibi Asya'da da geniş coğrafyalarda ticari sömürgeler kurmuşlardır. Sömürgecilğe karşı başlatılan mücadeleler ancak yirminci yüzyılda başarıya ulaşmış, fakat bu

süreçte geri bırakılmış bazı ülkeler makûs talihlerini geri çevirememişlerdir. Bunun sancıları Afrika, Orta Doğu ve Orta Asya'da şiddetle hissedilmektedir.

Her şeye rağmen dünyadaki üretimin önemli bir kısmı bu üç eski kıtada gerçekleştirilmekte, nüfus büyüklüğüyle orantılı olarak da tüketimin yine önemli bir kısmı burada yapılmaktadır. Böylesine büyük bir ekonomik potansiyelin tarihi İpek Yolu üzerinden akmayacağı bir gerçektir. Günümüzün modern taşımacılık teknikleri üzerinde düşünürken, kervanlarla yapılan taşımacılığın tatlı nostaljisi dışında fazla bir cazibesi bulunmamaktadır. Ancak tarihi İpek Yolu bugün insanlığın sosyo-kültürel mirasının bir parçası olarak ekonomiye yeniden kazandırılmak durumundadır. Bunun için geliştirilecek projeler ve yapılacak yatırımlar son beş yüzyıl içinde önemi azalan ya da kaybolan bazı bölgelerde yeniden ekonomik canlılığa yol açabilecektir.

6. Tarihi İpek Yolu'nda Yeni Stratejiler

Tarihi İpek Yolu olarak anılan ticaret yollarının yeniden imar edilmesi ve bu yolların yeniden hareketlendirilmesi amacıyla izlenecek stratejiler bir süreden beri çeşitli platformlarda tartışılmaktadır. Bu bağlamda izlenecek stratejilerde dikkat edilmesi gereken hususları şu şekilde düşünebiliriz:

- Tarihi İpek Yolu güzergâhlarının belirlenmesi ve bu güzergâhlar üzerindeki yerleşim yerlerinin belirlenmesi,
- Tarihi İpek Yolu üzerindeki yerleşim yerlerinden mevcudiyeti devam edenlerin mevcut durumlarının analizi ile şu an mevcut olmayanların yeniden yerleşime kazandırılması için yapılması gerekenlerin tespiti,
- Mevcut yerleşimler ile yeniden yerleşime kazandırılacak olan yerlerin birbiri ile olan ulaşım altyapısının gözden geçirilmesi ve bu yerleşim alanlarını birbirine bağlayacak ulaşım stratejilerinin belirlenmesi,
- Tarihi İpek Yolu üzerindeki pazar yerlerinin, kapalı çarşıların, hanların, hamamların, köprülerin, limanların ve benzeri tarihi yapıların aslına uygun olarak yeniden tasarlanması, mevcut olanların onarımı ve yeniden kullanıma kazandırılması,

- Tarihi İpek Yolu güzergâhlarında bulunan ülkelerin bu stratejilerin gerçekleştirilmesi için kuracakları uluslar arası bir birime kaynak ayırmaları ve kendi ülke sınırları içinde kalan yükümlülüklerini süresinde ve diğer ülkelerinki ile uyumlu bir şekilde gerçekleştirmeleri,
- Kısa vadede tarihi İpek Yolu güzergâhının bir serbest ticaret koridoru olarak kabul edilmesi ve bu güzergâhta kalan yerleşim alanlarının serbest ticaret bölgesi haline getirilmesi; uzun vadede ise bu güzergâhtaki ülkelerin birbiri ile olan ticaretinin tamamen serbestleştirilmesi,
- Tarihi İpek Yolu güzergâhındaki ülke vatandaşlarına bu güzergâhtaki ülkeler için serbest dolaşım hakkı tanınması,
- Tarihi İpek Yolu güzergâhındaki ülkelerin birbirlerinin milli paraları ile ticaret yapabilmelerinin sağlanması,
- Tarihi İpek Yolu güzergâhındaki ülkelerin yüksek öğretim kurumlarında özellikle tarih, sosyoloji, antropoloji, arkeoloji, turizm, ticaret gibi alanlarda eğitim veren bölümlerin birbirleri ile müşterek programlar geliştirerek İpek Yolu güzergâhındaki faaliyetlerinin artırılması,
- Tarihi İpek Yolu ile ilgili farkındalığı ve görünürlüğü artıracak görsel medya uygulamalarına önem verilmeli ve özellikle ilkokullarda öğrencilerin bu konuda bilinçlendirilmesine çalışılmalıdır.

Tarihi İpek Yolu için geliştirilecek stratejiler, daha önce de belirtildiği üzere, kervanlarla yapılacak ticareti canlandırmak yerine bu güzergâhta ulaşım alt yapısını güçlendirerek bölgelerin tarihi ve sosyo-kültürel yapısını ön plana çıkararak kültür turizmini geliştirmeye yönelik olmalıdır. Yoksa sanayileşmeye dayalı politikalar negatif dışsallıklarla birlikte İpek Yolu'nun nostaljik dokusunu tahrip edecektir.

İki kent arasında kervanlarla yapılacak bir turistik seyahatin sağlayacağı ekonomik değer ile de bölge ekonomilerinin desteklenmesi mümkündür. Rusya'daki meşhur Sibirya Ekspresi tarzı bir İpek Yolu Ekspresi ile raylar üzerinde yapılacak bir seyahat de ekonomiye farklı katkılar sağlayabilecektir. Tarihi pazar yerlerinde konaklayacak yolcuların yapacakları alış veriş ile de ekonomi desteklenebilecektir. Dolayısıyla izlenecek stratejiler iyi belirlenmeli ve sosyo-kültürel ve tarihi doku ön plana çıkarılmalıdır.

Bunun dışında diğer önemli husus ise İpek Yolu ülkelerinin başkentlerinin hızlı tren ağları ile birbirine bağlanması, sanayi bölgelerinde yük taşımacılığına yönelik tren hatlarının inşası ve karayollarının modernize edilmesi arzu edilen diğer konular olarak öne çıkmaktadır.

Tarihi İpek Yolu güzergâhındaki en önemli sorun ise bu güzergâhtaki ülkelerde yaşanan iç karışıklıklardır. Ortada adeta bu güzergâhın bir daha hiç kullanılmaması için çaba sarf ediliyormuşçasına bir durum mevcuttur. Bu durum izlenecek stratejilerin hayata geçirilmesinin önündeki en büyük engeldir. Tarihi İpek Yolu üzerindeki ülkeler arasında serbest ticaretin gelişmesi hangi ülkelerin çıkarlarını zedeleyecekse o ülkelerin bu bölgedeki karışıklıkları körüklediği ve desteklediği de bir gerçektir. Hal böyle olunca katlanılacak bedel daha da artmakta bu da Tarihi İpek Yolu projesini insanlara bir hayal gibi göstermektedir.

7. Sonuç

Bugün İpek Yolu üç eski kıtanın, Asya, Afrika ve Avrupa'nın birbirleriyle olan ticari ilişkilerinin adeta şifresidir. İpek Yolu üzerindeki denetim ise üç kıtaya birden hükmedebilmenin adeta anahtarıdır. Deniz ticareti her ne kadar İpek Yolu'nun rotasını değiştirse de Süveyş Kanalı ile eski İpek Yolu'na yakın bir rotada yeni bir deniz ticareti oluşmuştur ki buna yeni İpek Yolu diyebiliriz. Örneđin İngiltere ondokuzuncu yüzyılda Süveyş Kanalı, Kıbrıs, Malta, Cebeli Tarık ekseninde hâkimiyet kurarak adeta Akdeniz'deki deniz ticaretini yani yeni İpek Yolu'nu denetim altına almış ve yirmibirinci yüzyılda dahi buralardaki egemenliklerinden tam olarak vazgeçmemiştir.

Türkiye ise İpek Yolu üzerindeki hassas konumunu hala muhafaza etmektedir. Türkiye için İpek Yolu doğuya açılan bir penceredir. Tarihi İpek Yolu üzerinde yapılacak her türlü yatırım Türkiye ve diğer ülke ekonomilerine olumlu katkı sağlayacaktır. Kara ticaret yollarının deniz ticaret yolları ile uyumlu bir şekilde geliştirilmesi ve karayolları ile demiryollarının modernize edilmesi bölgeye büyük bir ekonomik canlılık getirecektir.

Tarihi İpek Yolu üzerindeki ekonomik potansiyelin harekete geçirilebilmesi için izlenecek politikalar belirlenirken dikkat edilmesi gereken en önemli husus burada yapılacak yatırımların dönüşünün gelecek kuşaklar üzerine olacağıdır. Dolayısıyla gençlerimize tarihten aldığımız mirası aktarabileceğimiz en önemli birikim olarak konuya yaklaşmak ve aynı hassasiyetle politika geliştirmek durumunda olduğumuz hiçbir zaman unutulmamalıdır.

Yeniden Canlanan İpek Yolunda Ekonomik Stratejiler

Prof.Dr. Ahmet Burçin YERELİ

H.Ü. İ.İ.B.F.

03.10.2013 - ANKARA

İPEK YOLU

Orta Asya'dan Balkanlara,
Sibirya'dan Kuzey Afrika'ya
Türk-İslam Kültürünün Yayılma Yolu

İZLENECEK YOL

- Tarihi İpek Yolu güzergâhlarının belirlenmesi ve bu güzergâhlar üzerindeki yerleşim yerlerinin belirlenmesi,
- Tarihi İpek Yolu üzerindeki yerleşim yerlerinden mevcudiyeti devam edenlerin mevcut durumlarının analizi ile şu an mevcut olmayanların yeniden yerleşime kazandırılması için yapılması gerekenlerin tespiti,

İZLENECEK YOL

- Mevcut yerleşimler ile yeniden yerleşime kazandırılacak olan yerlerin birbiri ile olan ulaşım altyapısının gözden geçirilmesi ve bu yerleşim alanlarını birbirine bağlayacak ulaşım stratejilerinin belirlenmesi,
- Tarihi İpek Yolu üzerindeki pazar yerlerinin, kapalı çarşıların, hanların, hamamların, köprülerin, limanların ve benzeri tarihi yapıların aslına uygun olarak yeniden tasarlanması, mevcut olanların onarımı ve yeniden kullanıma kazandırılması,

İZLENECEK YOL

- Tarihi İpek Yolu güzergâhlarında bulunan ülkelerin bu stratejilerin gerçekleştirilmesi için kuracakları uluslararası bir birime kaynak ayırmaları ve kendi ülke sınırları içinde kalan yükümlülüklerini süresinde ve diğer ülkelerinki ile uyumlu bir şekilde gerçekleştirmeleri,

İZLENECEK YOL

- Kısa vadede tarihi İpek Yolu güzergâhının bir serbest ticaret koridoru olarak kabul edilmesi ve bu güzergâhta kalan yerleşim alanlarının serbest ticaret bölgesi haline getirilmesi; uzun vadede ise bu güzergâhtaki ülkelerin birbiri ile olan ticaretinin tamamen serbestleştirilmesi,
- Tarihi İpek Yolu güzergâhındaki ülke vatandaşlarına bu güzergâhtaki ülkeler için serbest dolaşım hakkı tanınması,

İZLENECEK YOL

- Tarihi İpek Yolu güzergâhındaki ülkelerin birbirlerinin milli paraları ile ticaret yapabilmelerinin sağlanması,
- Tarihi İpek Yolu güzergâhındaki ülkelerin yüksek öğretim kurumlarında özellikle tarih, sosyoloji, antropoloji, arkeoloji, turizm, ticaret gibi alanlarda eğitim veren bölümlerin birbirleri ile müşterek programlar geliştirerek İpek Yolu güzergâhındaki faaliyetlerinin artırılması,

İZLENECEK YOL

- Tarihi İpek Yolu ile ilgili farkındalığı ve görünürlüğü artıracak görsel medya uygulamalarına önem verilmeli ve özellikle ilkokullarda öğrencilerin bu konuda bilinçlendirilmesine çalışılmalıdır.

SONUÇ

İpek Yolu üç eski kıtanın, Asya, Afrika ve Avrupa'nın birbirleriyle olan ticari ilişkilerinin şifresidir.

İpek Yolu üzerindeki denetim ise üç kıtaya birden hükmedebilmenin adeta anahtarıdır.

Türkiye için İpek Yolu doğuya açılan bir penceredir.

Kara ticaret yollarının deniz ticaret yolları ile uyumlu bir şekilde geliştirilmesi ve karayolları ile demiryollarının modernize edilmesi bölgeye büyük bir ekonomik canlılık getirecektir.